

مجموعہ آثار آیت اللہ طالقانی
شماره (۸)

مباحث اقتصادی

اسلام و مالکیت
نظر اسلام درباره مالکیت
مسئله ربا در اسلام
نظام بانکداری

سید محمود طالقانی

گردآورنده

مجمع فقهی آیت اللہ طالقانی

تهران، ۱۳۸۸

سرشناسه	: طالقانی، سید محمود، ۱۲۸۹-۱۳۵۸.
عنوان و نام پدیدآور	: مباحث اقتصادی، اسلام و مالکیت، نظر اسلام درباره مالکیت، مسئله ربا در اسلام، نظام بانکداری، محمود طالقانی، گردآورنده مجتمع فرهنگی آیتالله طالقانی.
وضعیت ویراست	: اوپراست ۴۳.
مشخصات نشر	: تهران: مجتمع فرهنگی آیتالله طالقانی، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸
مشخصات ظاهری	: ۳۷۵ ص
فروست	: مجموعه آثار آیتالله طالقانی، شماره ۸
شابک	: ISBN 978-964-325-242-7 ریل: ۸۵۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
یادداشت	: ویراستهای قبلی کتاب حاضر تحت عنوان «اسلام و مالکیت» منتشر شده است.
یادداشت	: نمایه
یادداشت	: کتبنامه به صورت زیر نویس.
عنوان دیگر	: اسلام و مالکیت
موضوع	: اسلام و مالکیت
موضوع	: اسلام و اقتصاد
شناسه افزوده	: مجتمع فرهنگی آیتالله طالقانی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۸ الف ۲۵: BP۲۳
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۷۵۲۱۴۲

• مباحث اقتصادی

• مجموعه آثار آیت‌الله سید محمود طالقانی - شماره (۸)

• گردآورنده: مجتمع فرهنگی آیت‌الله طالقانی

• رئیس کمیته علمی آثار آیت‌الله طالقانی: سید محمد مهدی جعفری

• ویراستار: مهدی فرخیان

• حروف چینی و صفحه‌آرایی: آرزو سلطانی‌نیا - سهیلا ابگینه

• طراح جلد: رامبد کریمیان

• ناشر: شرکت سهامی انتشار با همکاری مجتمع فرهنگی آیت‌الله طالقانی

• شابک: ISBN 978-964-325-242-7

• نوبت چاپ: اول ۱۳۸۸

• شمارگان: ۲۰۰۰

• قیمت: ۸۵۰۰ تومان

فروشگاه و دفتر مرکزی: خیابان جمهوری اسلامی، جنب خیابان ملت، شماره ۱۰۲، کد پستی: ۱۱۴۳۹۶۵۱۱۸

تلفن سرویسگاه مرکزی: ۳۳۱۱۴۰۶۶، دفتر مرکزی: ۳۳۹۰۴۵۹۲، دورنگار: ۳۳۹۴۸۸۶۲

فروشگاه شماره ۱: میدان انقلاب، بازارچه کتاب، تلفن: ۶۶۶۱۳۶۸۴، دورنگار: ۶۶۹۶۷۱۰۴

WWW.ENTESHARCO.COM

Email: info@entesharco.com

مجمع فرهنگی آیت‌الله طالقانی

مجتمع فرهنگی آیت‌الله طالقانی: خیابان سعدی شمالی، خیابان شهید برادران قائدی،

بعد از چهارراه ظهیرالاسلام، پلاک ۱۴۹، کد پستی: ۱۱۴۸۹۳۵۱۱۱، ص پ ۱۵۵

Email: info@payamehajar.com

تلفکس: ۷۷۵۷۰۲۲

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست

- مقدمه دکتر سید محمد مهدی جعفری ۹
- مقدمه محمد بسته نگار ۱۵
- مقدمه مجتمع فرهنگی آیت الله طالقانی ۱۹

اسلام و مالکیت

- فصل اول: تکامل مالکیت ۲۵
- تکامل مالکیت ۲۸
- مالکیت در فطرت آدمی و غریزه حیوانات ۲۸
- آغاز تقسیم کار، توزیع، مبادله، پول، سرمایه داری ۳۱
- پیدایش نظریات و قوانین ۳۳
- فرضیه و تصویر مدینه فاضله ۳۵
- مرکانتیلیست ها یا سوداگران ۴۴
- فیزیوکرات ها ۴۴
- انقلاب صنعتی ۵۳
- فصل دوم: پیدایش قدرت کارگری ۵۷
- پیدایش قدرت کارگری ۵۹
- آرای مارکس ۶۹
- ادیان از نظر مارکسیسم ۷۵
- فلسفه و علم ۷۸
- طبقات ۸۲
- اشتراکی اولی ۸۴
- جامعه بردگی ۸۴
- اجتماع افطاعی (فتودالیسم) ۸۶

۸۷.....	تحول به سوی سرمایه‌داری (کاپیتالیسم).....
۹۰.....	مقیاس ارزش (قیمت).....
۹۳.....	سرمایه‌داری (کاپیتالیسم) و تحول.....
۹۶.....	تجاوز از حدود داخلی و استثمار دیگران.....
۹۸.....	حکومت دیکتاتوری کارگری (پرولتاریا).....
۹۹.....	محو طبقات و طلوع عدل.....
۱۰۱.....	آزادی بی‌قید و بند سرمایه‌داری و آثار آن.....
۱۰۶.....	آزادی و راه تأمین آن.....
۱۰۸.....	ارزش انسانی عمل.....
۱۱۱.....	ارزش واقعی (ضروری و کمالی).....
۱۱۲.....	ارزش مبادله.....
۱۱۴.....	خلاصه.....
۱۲۱.....	فصل سوم: رویکرد اسلام به مسئله اقتصاد.....
۱۲۳.....	اقتصاد در پرتو ایمان و اعتقاد.....
۱۲۳.....	شکل اجتماع و حرکت تاریخ.....
۱۳۱.....	اسلام، اجتماع و اقتصاد مجزا و غیر عملی ندارد.....
۱۳۲.....	ریشه‌های قوانین اسلامی.....
۱۳۴.....	تقایص قوانین عرفی.....
۱۳۸.....	پیش از حل مشکل ایمان به قانون، بشر مشکلات نفسانی دیگری دارد.....
۱۴۳.....	فصل چهارم: راه‌حل‌های عملی اسلام در مورد مالکیت.....
۱۴۵.....	پایه‌های اقتصادی اسلام.....
۱۵۰.....	سه موضوع بنیادین مشکل اقتصادی.....
۱۵۱.....	اقسام زمین از نظر فقه اسلامی.....
۱۵۳.....	نظر کلی اسلام درباره اراضی آباد.....
۱۵۹.....	وضع ملکداری و تبولداری در ممالک اسلامی.....
۱۶۲.....	سنت وقف.....
۱۶۵.....	فصل پنجم: اسلام و مالکیت در بازار پول.....
۱۶۷.....	پول و مشکلات اقتصادی ناشی از آن.....
۱۷۲.....	اسلام و تحریم ربا.....
۱۷۶.....	تشخیص ربا.....
۱۷۷.....	ممنوعیت گنجینه کردن زر و سیم در اسلام.....

۱۸۵	تجارت محدود و مشروع
۲۰۰	تنوع و تحرک درآمدهای اسلامی
۲۰۲	محیط تربیت و روابط اسلامی
۲۰۳	از هر کس به قدر استعداد و برای هر کس به قدر احتیاج
۲۰۵	فصل ششم: ویژگی‌های اقتصاد اسلام
۲۰۷	ویژگی‌های اقتصاد اسلامی
۲۴۵	فصل هفتم: بررسی نتایج اقتصادی و اجتماعی مالکیت
۲۴۷	اختلاف و امتیاز طبقات و منشأهای آن
۲۷۰	اعلامیه جهانی حقوق بشر
۲۸۶	راه اسلام برای سست کردن و محور ریشه‌های بردگی
۲۸۹	نظر اسلام درباره جنگ

گفتگوها و مصاحبه‌ها

۳۰۵	نظر اسلام درباره مالکیت
۳۳۷	نظام بانکداری
۳۴۱	ربا اساس بانک‌ها
۳۴۳	مسئله ربا در اسلام
۳۵۹	مصاحبه با مخبر NBC آمریکا
۳۶۳	نمایه‌ها
۳۶۵	اسامی (اشخاص)
۳۶۹	اماکن
۳۷۱	کتاب
۳۷۳	واژه‌ها

مقدمه

پیامبر اسلام هنگامی به رسالت برانگیخته شد که بشر دوران کودکی و نوجوانی را پشت سر گذاشته به دوره بلوغ فکری و رشد عقلی پای می‌نهاد.

لذا پیامبر اسلام پایان‌بخش نبوت و شریعت اسلام مکمل همه شرایع گذشته و آخرین دین الهی برای تمام بشریت است. شریعت‌های گذشته به اقتضای رشد عقلی و شرایط زمان و مکان مردم همان روزگار، دستورهای موقت و زمانی و مکانی داشتند. از این روی شریعت اسلام به گونه‌ای تنظیم شد که قابل تطبیق با همه زمان‌ها و مکان‌ها، ملت‌ها و فرهنگ‌های گوناگون باشد. اصولی کلی برای اداره جوامع بشری ارائه می‌کند، لیکن شیوه عمل و شکل کار و روش اجرایی را به عهده خود بشر گذاشته تا هر گروه و ملتی بر طبق شرایط زمان و مکان و مصالح اجتماعی و پیشینه تاریخی و فرهنگی، آن اصول را به اجرا درآورد.

در تاریخ بشری مکتب‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تربیتی، علمی، فلسفی و مسائل دیگر به فراوانی ظهور کرده است و پس از مدتی که شرایط ظهور دگرگون شده رسالت آن مکتب هم به پایان رسیده به بایگانی تاریخ رفته است؛ زیرا طبیعت بشر در حال تحول و تکامل است و پیوسته هماهنگ با زمان پیش می‌رود و خواستار تغییرات جدیدی در همه شئون زندگی است. لذا اگر بخواهند اشکال و شیوه‌ها و روش‌های خاصی را برای همیشه بر جوامع بشری تحمیل کنند، یا نمی‌پذیرد و سر به شورش برمی‌دارد و راه انحرافی و نابودکننده‌ای را در پیش می‌گیرد و یا در صورت پذیرفتن دچار رکود، جمود، فرسودگی و نابودی می‌گردد.

اسلام نه یک مکتب سیاسی است و نه یک مکتب اقتصادی، بلکه رهنمودهایی جامع و همه‌جانبه برای هدایت بشر به سوی رشد و تکامل و تعالی و رسیدن

به قله شامخ انسانیت اراانه کرده است. و این رهنمودها نه تنها در زمینه دین یعنی اصول عقاید است، بلکه برای اداره امور اجتماعی در همه ابعاد و جنبه‌های گوناگون زندگی انسانی هم کاربرد دارد. مدیریت سیاسی از مدیریت اقتصادی و این دو از مدیریت فرهنگی و تربیتی جدا نیست، همه این مدیریت‌ها باید همراه، هماهنگ و به صورت یک نظام اجتماعی حرکت کنند تا جامعه، نه در یک جهت و بُعد بلکه در همه جهات و ابعاد، رشد کند و به کمال رسد. ناهماهنگی و بی‌تناسبی در ابعاد ساختمان جامعه باعث رشد یک بخش و توقف و رکود بخش‌های دیگر می‌شود و در نتیجه یک جامعه بیمار و ناقص و ناهماهنگ پدید می‌آید.

در شریعت اسلام مدیریت‌های گوناگون نه تنها از یکدیگر جدا نیستند، بلکه همه آن‌ها با معتقدات و جهان‌بینی و اخلاق مردم نیز ارتباط همه‌جانبه دارند، و نمی‌توان تصور کرد که مسائل سیاسی یا اقتصادی یا تربیتی از معتقدات و جهان‌بینی و اخلاق جدا شده هر یک از سرچشمه خاصی به راه می‌افتد و به سوی مقصدی متفاوت با مقاصد دیگر می‌رود.

اما همانگونه که در آغاز گفته شد، آن رهنمودهای کلی زندگی انسانی را در یک قالب معین نمی‌ریزد و هیچ شکل و روش و راهی را توصیه نمی‌کند. هر شکلی و روشی و وسیله‌ای که مردم را به هدف کلی و اصول ترسیم‌شده برسانند، مورد تأیید و پذیرش اسلام است.

شریعت اسلام مجموعه احکام، عبادات، رهنمودها، سفارش‌ها، پیشنهادها و مطالبی است که زندگی روزمره انسان را با اصول عقاید و جهان‌بینی او هماهنگ می‌کند و مادیات و معنویات و روح و جسم و ظاهر و باطن و فرد و اجتماع را به صورت یک نظام درمی‌آورد و همه را وسیله‌ای می‌سازد که انسان با دو بال نیرومند به سوی هدف والای کمال انسانیت و خداگونگی به پرواز درآید.

مکتب‌های ساخته بشر بر اثر شرایط زمانی و مکانی و تاریخی و فرهنگی خاصی پدیدار می‌شوند، و تنها یک بُعد از ابعاد وجود انسان را مورد توجه قرار می‌دهند و می‌پندارند که همه - یا دست کم مهم‌ترین - جنبه وجودی انسان همان جنبه‌ای است که مورد توجه آنان است و راه‌حل‌های خود را برای همه

شئون زندگی بشر، در یک قالب و به یک شکل برای همهٔ زمان‌ها و مکان‌ها و عصرها و نسل‌ها ارائه می‌کنند. پس از مدتی چون با بن‌بست و مشکل مواجه گردیدند و دردها و کمبودها و کاستی‌های بشری بیشتر شد، در واکنش به آن مکتب، مکتب دیگری پدید می‌آید. این بار مکتب جدید نسخه‌ها و داروها و رهنمودهایی درست برضد رهنمودهای مکتب قبلی پیشنهاد می‌کند. بشر دردمند و سرخورده از آن مکتب هم، بی‌توجه به ریشهٔ درد، برای بهبود اوضاع نابسامان خود به این یک روی می‌آورد و باز هم پس از مدتی می‌بیند که «درد افزون گشت و حاجت ناروا».

این دور و تسلسل در تاریخ بشریت، در همهٔ جنبه‌های زندگی بشر پیوسته ادامه داشته است.

چون معیشت و اقتصاد و مالکیت همیشه مهم‌ترین مسئله و مشکل بشر بوده است، مکتب‌های اقتصادی بیشتر از مکاتب دیگر نظر و هوش و گوش او را به خود جلب کرده‌اند، و بیشترین زیان‌ها و سرمایه‌سوزی‌ها هم از ناحیهٔ همین مکتب‌ها نصیب بشر شده است.

مکتب سرمایه‌داری و مالکیت آزاد و عنان‌گسیختهٔ خصوصی هزاران سال بر جوامع بشری حکومت می‌کرد، و هنوز هم در بیشتر جاها حکومت می‌کند، ناگهان مارکسیسم در برابر آن پیاخاست و سوسیالیسم و کمونیسم را به بشریت عرضه کرد و علاج همهٔ دردها و گرفتاری‌ها و بیچارگی‌های او را در پشت کردن به سرمایه‌داری و روی آوردن به سوسیالیسم، به عنوان یک برزخ، و سپس کمونیسم، به عنوان بهشت موعود، دانست. و در جهان‌بینی پیشگویی‌کنندهٔ خود همهٔ مکتب‌های اقتصادی و سیاسی و فلسفی و اجتماعی دیگر را محکوم به شکست و نابودی اعلام کرد و مارکسیسم را مکتبی جاودان برای همهٔ شئون بشری که فقط مادی هستند و هرچه جز ماده گفته شده حقیقت ندارد و فریبی برای تخدیر و سرکیسه کردن توده‌ها بیش نیست!

لیکن لحظه‌ای - به نسبت تاریخ زندگانی بشر - بیشتر نپایید که به وسیلهٔ سرمایه‌داری محکوم به شکست و نابودی، درهم شکسته شد و بر لبهٔ پرتگاه نابودی قرار گرفت، و اکنون پس از این برخوردها و رویارویی‌ها، شب آستان است تا چه زاید سحر!

آیت‌الله طالقانی در بحبوحه جنگ شعله‌ور در میان سرمایه‌داری عنان‌گسیخته و غارتگر و پایمال‌کننده حقوق توده‌های مردم، و سوسیالیسم تازه به دوران رسیده مدعی دفاع از حقوق توده‌ها و مژده‌بخش بهشت موعود کمونیسم، در نیمه قرن بیستم و آغاز جنگ سرد هر دو بلوک، کتاب «اسلام و مالکیت» را به منظور معرفی رهنمودهای اقتصادی و معیشتی اسلام «در مقایسه با نظام‌های اقتصادی غرب» نوشت، تا هم معایب و کمبودها و کاستی‌ها و تک‌بعدی بودن آن مکتب‌ها و سراب وعده‌های مبلغان آن نظام‌ها را به جوانان شیفته تبلیغات و فریفته زرق و برق‌های مکاتب کهنه و نو، نشان دهد؛ و هم به خواستاران حقیقت اسلام بگوید که اگر چه اسلام یک نظام اقتصادی و یک مکتب خاص برای تأمین معاش انسان‌ها نیست، ولی رهنمودهایش برای تربیت و ارشاد همه شئون بشر است و هیچ بعدی از ابعاد وجودی بشر را مورد غفلت قرار نداده است. اسلام می‌خواهد انسانی تربیت کند که هم به روی زمین زندگی کرده نیازهای زندگی مادی خود را به زیباترین شکلی برطرف کند، و هم اندیشه‌ای آسمانی داشته از روح خدایی دمیده شده در کالبد حیوانی بهره گرفته به صورت انسانی خداگونه و برتر از فرشتگان درآید.

اگرچه اطلاعات کتاب از مکتب‌های گوناگون اقتصادی مربوط به دهه سی هجری شمسی است، لیکن آگاهی‌های داده شده از اسلام، در اصول و فروع، بدیع و نو و به روز است، و جا دارد پیوسته مورد توجه حقیقت‌پژوهان در مکتب زنده و پویای اسلام قرار گیرد.

این کتاب ویراستاری و مستندسازی شد و با سخنرانی دیگری تحت عنوان «نظر اسلام درباره مالکیت» که در آغاز دهه چهل هجری شمسی در گیلو دار اقدامات سوسیالیسم‌نمایانه رژیم وابسته به آمریکای کاپیتالیست و امپریالیست که برای جلوگیری از نفوذ کمونیسم به بلوک وابسته به آمریکا و غرب سرمایه‌دار صورت می‌گرفت، ایراد شده و باز هم پاسخی به طرفداران هر دو بلوک در انتقاد به راه‌حل‌های اقتصادی اسلام به شمار می‌رود، و سخنرانی، گفتگوها و مصاحبه‌هایی که به عنوان «مسئله ربا در اسلام» و «نظام بانکداری» انجام شده بود، یکجا در یکی از مجلدات مجموعه آثار آیت‌الله طالقانی منتشر می‌شود تا تشنگان حقیقت از آن سیراب شوند و نسل جدید و معاصر با

تلاش‌های مخلصانه و اندیشمندانه بزرگان جریان نواندیشی دینی و اصلاح آشنا شود و بداند که حقیقت یک اصل بیش نیست که در هر زمان و شرایط به زبانی نو گفته می‌شود و لباس روز بر تن می‌کند.

اگر چه ترتیب مجموعه آثار آیت‌الله طالقانی از درس‌های قرآنی او آغاز شده بود و علی‌القاعده باید مجلدات شش‌گانه پرتوی از قرآن به دنبال آن می‌آمد، لیکن به علت درخواست خواستاران بی‌شمار اطلاع از دیدگاه اقتصادی آیت‌الله طالقانی، این جلد که از نظر ترتیب، جلد هشتم مجموعه آثار به شمار می‌رود، مقدم بر آن‌ها منتشر می‌شود و در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد. بدان امید که خداوند به تلاشگران «مجتمع فرهنگی آیت‌الله طالقانی» توفیق دهد تا دیگر آثار آن زنده‌یاد را هم منتشر کنند.

بالله التوفیق و علیه التکالان

سید محمدهدی جعفری

مقدمه

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ.

(بقره، ۱۸۸)

چاپ جدید این کتاب در زمانی منتشر می‌شود که حدود دوسال از درگذشت زنده‌یاد آیت‌الله طالقانی می‌گذرد^۱ و او دیگر در میان ما نیست که پرتوهایی از خورشید فروزان قرآن بر ما بیفکند و از منابع فیاض وجودشان اسلام ما را سیراب گرداند. ماییم و خاطرات او، ماییم و نوشته‌ها و تفاسیر او، ماییم و راه او.

اسلام و مالکیت نیز از پرتوهایی بود که در روزگاری که پرداختن به این مسائل و داخل حریم آنها شدن، اگر نگوییم که جرم و گناه نابخشودنی محسوب می‌شد، جسارت عظیمی می‌خواست که آیت‌الله طالقانی نیز مسئله مالکیت از دیدگاه اسلام را همراه با سایر مسائل دیگر مانند توحید، حکومت، ... که در طی قرون به گرد فراموشی سپرده شده بود یا با مفاهیمی تحریف‌شده گفته می‌شد، بار دیگر در جامعه مطرح می‌سازد.

بحث مربوط به مالکیت را ابتدا به صورت سخنرانی در جلسات انجمن اسلامی دانشجویان مطرح کردند و سپس این سخنرانی در مجله فروغ علم در سال ۱۳۲۹ (شماره‌های ۷ به بعد) منتشر گردید، که بعدها تکمیل شده آن تحت عنوان «اسلام و مالکیت» به صورت کتاب مستقلی درآمد. این کتاب در سال ۱۳۴۳ در زندان قصر بار دیگر

۱- مقدمه فوق در سال ۱۳۶۰ به چاپ رسیده است.

مورد تجدیدنظر قرار گرفت و مطالب تازه‌ای بدان افزوده شد که همین چاپ فعلی است.

علاوه بر این آیت‌الله طالقانی در آبان ماه سال ۱۳۴۰ نیز سخنرانی دیگری در جلسات ماهانه دینی تحت عنوان «نظر اسلام درباره مالکیت» ایراد کردند، گذشته از آن در قسمتهای مختلف تفسیر پرتوی از قرآن به مسائل مربوط به مالکیت و اقتصاد نیز اشاره‌هایی کوتاه ولی پرمغز دارند. بعد از آزادی از آخرین زندان در آبان ۱۳۵۷ تا هنگام رحلت، در مصاحبه‌ها و سخنرانیهای متعدد خود، گاهی به مناسبت زمان، راجع به بانک، رباخواری و استثمار مطالبی گفته‌اند که امید است همه آن مطالب متفرقه اقتصادی، و سایر نوشتارها و گفتارهای او به وسیله بنیاد فرهنگی آیت‌الله طالقانی، به‌طور کامل و منقح، منتشر گردد.

مباحث مربوط به اقتصاد آن می‌تواند مکمل بحث مطالب این کتاب باشد.

در قسمت اول کتاب «مالکیت در اسلام» که نظریات علمای اقتصاد و سیر تحول اقتصادی را مورد بررسی قرار داده‌اند، از آنجا که در ابتدای عصر حرکت فکری و بازگشت به مطالب اصولی چه در زمینه اسلام و چه دیگر مکتبها بود، منابع خارجی دست اول و مستقیم در اختیار ایشان نبود، بلکه اغلب از منابع دست دوم و سوم استفاده کرده بودند، و اینک که کتب و نوشته‌های زیادی در این باره منتشر شده ضروری به نظر می‌رسید که یکبار دیگر به مطالب این قسمت مراجعه شود، و با توجه به آن کتب و منابع به غنای محتویات آن بیفزایند، لذا این جانب را مأمور مطالعه و بررسی آن کردند. متأسفانه با آخرین زندان و سپس اشتغال شدید ایشان پس از آزادی، چه در دوران قبل از انقلاب و چه بعد از آن، این فرصت به دست نیامد که بار دیگر کتاب را مرور کنند و اصلاحات و تکمیلات لازم را در این مورد به عمل آورند و این آرزو مانند هزاران آرزوی دیگر جامعه عمل به خود نپوشید.

اما، آنچه مربوط به نظر اسلام در مورد کلیات اصول مالکیت و دیگر مسائل اقتصادی است، چون مطالبی اصولی است و با استفاده از آیات قرآن، و

منابع اصیل سنت بیان شده، مطالب قابل استفاده‌ای برای همیشه و همگان است. باشد که ایمان و اخلاص و علم و هدایت او، دستگیر ما در این جهان و فرا راهمان در آن جهان باشد. ان شاء الله.

محمد بسته‌نگار

مقدمه

دغدغه تاریخی مالکیت

بدون اغراق، یکی از مهم‌ترین مباحث بشر، از آغاز زندگی درباره مالکیت بوده است. تعریف مالکیت، در عرف عمومی بشر، با تعریف مالکیت از نظر انبیا و ادیان الهی، بسیار متفاوت بوده است، تا آنجا که برداشت‌های گوناگونی از مالکیت اشیا و کالاها و اموال، به‌خصوص زمین، در طول تاریخ بشریت انجام گرفته و همین موضوع، پیوسته باعث اختلاف میان بشر بوده و هست.

متفکران و مکتب‌های عقیدتی و سیاسی و اقتصادی و اجتماعی نیز برداشت‌های گوناگونی از مالکیت داشته‌اند و با این برداشتها گرایشهای گوناگونی برای افراد پدید آورده‌اند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران نیز این گرایشهای گوناگون درباره مالکیت در میان افراد و مسئولان اختلاف‌های شدیدی را پدید آورد، به گونه‌ای که جریان‌های چپ اسلامی و غیراسلامی برای گرفتن حق محرومان از ثروتمندان شعار می‌دادند، و در برابر آنان جریان‌های راست مذهبی و غیرمذهبی نیز به حمایت از ثروتمندان و سرمایه‌داران فریاد برآورده بودند. در این میان افراد آگاه به تاریخ و عالم به احکام الهی و سیره معصومین(ع) درباره مالکیت، نظر افراطی و تفریطی هیچ‌یک از آن دو جریان را نمی‌پذیرفتند و آنچه را، بر طبق دانش و آگاهی و تجارب تاریخی خود، به مصلحت و سود مردم ایران می‌دانستند ابراز می‌داشتند. بدیهی است هر سه جریان نیز برای اثبات مدعای خود مدارک و اسناد و تجربیاتی ارائه می‌کردند که خود موجب مشکلاتی حل‌ناشدنی و پیچیده در جمهوری اسلامی گردید.

همچنین جریاناتی بودند که خود زندگی ساده و بی‌پیرایه‌ای داشتند، لیکن طرفدار مالکیت فردی بودند و قدرت را در مالکیت می‌دیدند، و برخلاف آنان برخی از افراد که زندگی مرفه و ثروت و تمکینی داشتند، معتقد به مالکیت عمومی بودند و از عدالت اجتماعی دم می‌زدند. همین کشمکش‌ها و تصمیم‌های متناقض و تغییرات سریع و عوامل داخلی و خارجی دیگر فاصله طبقاتی را در جمهوری اسلامی بیشتر کرد و جنگ قدرت و ادعای سهم‌خواهی در قدرت و مالکیت و نتایج ناگواری که به بار آورد، سبب وازدگی مردم و فاصله گرفتن از انقلاب و اصول و مبانی دین گردید.

در چنین شرایطی بود که «مجتمع فرهنگی آیت‌الله طالقانی» در صدد تنظیم و نشر مجموعه آثار ایشان برآمد. اولین جلد از این مجموعه به عنوان درس‌های قرآنی منتشر شد، و قصد داشتیم «پرتوی از قرآن» را به دنبال آن منتشر کنیم، لیکن برحسب تقاضای دوستان و علاقه‌مندانی که از دیدگاه اقتصادی آیت‌الله طالقانی اطلاع دارند، و معتقد هستند راه برون‌رفت از اوضاع نابسامان و آشفته اقتصادی کنونی ایران توجه به این دیدگاه‌ها و به اجرا درآوردن آن‌ها است، انتشار اثر ماندگار آیت‌الله طالقانی درباره اقتصاد یعنی کتاب «اسلام و مالکیت» در اولویت قرار گرفت.

این کتاب که از نخستین کتابهای درباره اقتصاد اسلامی و مالکیت در اسلام و حاوی بحث‌های آیت‌الله طالقانی در انجمن اسلامی دانشجویان است بخش‌هایی از آن در سال ۱۳۲۹ در مجله فروغ علم و در سال ۱۳۳۰ در روزنامه نبرد ملت انتشار یافته بود. چاپ اول آن در ۷۲ صفحه رقعی در سال ۱۳۳۰ توسط انتشارات ابن‌سینا و چاپ دوم در ۱۰۴ صفحه رقعی در سال ۱۳۳۳ توسط مسجد هدایت انتشار یافته است.

آیت‌الله طالقانی سپس در سال ۱۳۴۲ در زندان قصر، در آن تجدیدنظر کرد و آنچه ملاک چاپ حاضر است، همین متن تجدیدنظر شده، با اضافات فراوان است. از اسلام و مالکیت چاپهای متعددی در قطع رقعی و جیبی و گاهی با دخیل و تصرف در اسم کتاب و مؤلف شده است. در چاپی به عنوان آن اسلام و مالکیت در مقایسه با نظامهای اقتصادی غرب درج شده است. نام طالقانی در صفحه عنوان «الامام سید محمود موسوی» و در روی جلد «آیت‌الله مجاهد الامام طالقانی» قید

گردیده است. این کتاب فاقد مشخصات کتابشناختی و در شمار کتابهای معروف به جلد سفید است که در سالهای ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷، مخفیانه، منتشر می‌شد. چاپ مورد استناد ما، به سعی شرکت سهامی انتشار در تهران، در ۳۵۰ صفحه جیبی، منتشر شده است. تاریخ این چاپ، ۱۳۶۰ و نوبت آن، یازدهم است.

مرحوم طالقانی بار دیگر، در ماههای انقلاب، می‌خواست در این کتاب تجدیدنظر کند که مجال نیافت. بر پشت جلد یکی از تجدید چاپ‌های کتاب «اسلام و مالکیت» در بعد از انقلاب یادداشتی آمده که حاکی از این موضوع است: «انتشار این کتاب در این زمان، دلیل موافقت تام و تمام نویسنده با همه مطالبی که سالیان دراز از آن می‌گذرد، نیست... اگر فراغت برای مؤلف دستیاب می‌شد، تحریر ثانوی کتاب، عقاید و افکار امروزی نویسنده را دربر می‌گرفت».

عناوین اصلی کتاب اسلام و مالکیت چنین است: «تکامل مالکیت»، «پیدایش قدرت کارگری»، «اقتصاد در پرتو ایمان و اعتقاد»، «پایه‌های اقتصادی اسلام و ریشه‌های احکام آن»، «پول و مشکلات اقتصادی ناشی از آن»، «ممیزات و منحصصات اقتصاد اسلامی»، «اختلاف و امتیاز طبقات و منشأهای آن».

لازم به ذکر است که به کتاب اسلام و مالکیت سخنرانی: «نظر اسلام درباره مالکیت»، گفتگوها و مصاحبه‌ها «مسئله ربا در اسلام»، مصاحبه‌های ایشان با خبرنگاران داخلی و خارجی در مورد بانکها، نفت، اقتصاد سرمایه‌داری و استثمار اضافه گردیده و برخی توضیحات درباره کتاب اسلام و مالکیت برگرفته از کتاب پیک آفتاب محقق محترم جناب آقای محمد اسفندیاری از صفحات ۱۶۰ تا ۱۶۲ می‌باشد.

در پایان از اعضای کمیته علمی و همچنین همه کسانی که در تهیه و تنظیم این مجموعه مجتمع را یاری داده‌اند تشکر می‌نمایم و از خداوند توفیق خدمت را می‌طلبیم.

والله المستعان

مدیرعامل مجتمع فرهنگی آیت الله طالقانی

اعظم طالقانی

۱۳۸۸-۲-۲۰